

Կարինե ՄԱՀԱԿՅԱՆ
Ռոզա ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

«...Ձեռքս ՀԻՎԱՆԴԻ ԴԵՂ Է»

«Ընտրեալների ձեռքը պիտի հեշտ յաղթի...»
Առակներ 12:24

Ըստ Հր. Աճառյանի՝ *ձեռն* բնիկ հայերեն բառ է, որ փոխաբերաբար ստացել է նաև *միջոց, օգնություն, պաշտպանություն, իշխանություն* և այլ նշանակություններ:¹

Այս արմատի բառաբարդումով ու բառածանցումով հայերենում գործածվում են մի շարք բառային միավորներ, որոնք վկայում են ձեռն//ձեռք բառի ոլորտային կիրառությունների ընդգրկումությունը, գործիական, ձեռնահմա, ձեռագիր, ձեռագրատուն, ձեռագետ, անձեռնմխելի և այլն: Բազմաթիվ նոր բառերից՝ *ձեռաց, ձեռքոնուկ, ձեռնդրեք, ձեռքսագ* և այլն, երևում է, թե ինչպես է այս բառը ձևավորվում և դրսևորվում ժողովրդի լեզվամտածողության մեջ:

«Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի» բառարանում *ձեռն* բառահոդվածում կարդում ենք. «Եզր բազկի ի դաստակէ զծայրս մատանց, թաք ձեռաց, ափ, բուռն, գործարան շօշափելոյ, ըմբռնելոյ և գործելոյ, մանութեամբ գործի, միջնորդ, զօրութիւն, իշխանութիւն, բաւականութիւն»:²

Գրեթե բոլոր լեզուներում մարդու մարմնի մասերի անվանումներով (լեզու, աչք, սիրտ, ոտք, ձեռք) կազմված դարձվածքային միավորները կամ սոմատիկ դարձվածքները մեծ թիվ են կազմում: Ըստ լեզվական վիճակագրության՝ միայն *ձեռք*-ով հայերենում հայտնի է շուրջ 380 դարձվածք: Թերևս սա բացատրվում է նրանով, որ ընդհանուր լեզվաբանական իրողություն լինելուց զատ՝ կազմախոսական դարձվածքներն ունեն իրական հիմք. հաղորդակցման գործընթացում, ժողովրդախոսակցական տեքստերում անձն առավելապես անդրադառնում է ձեռքի ֆենոմենին:

Ժողովրդի բազմադարյան կյանքի դիտումների և կենսափորձի արդյունք են ձեռքին առնչվող շատ դարձվածքներ: Բոլոր դեպքերում առարկայական մտածողությունից պատկերավորին անցնելով՝ կատարվում է լեզվական վերացարկում: Խորհրդանշային դարձվածքների համար կարևորվում են խոսքային միջավայրը, հաղորդակցման իրավիճակը և խոսքի համատեքստը:

Դարձվածքային միավորների համակարգում *ձեռք*-ը, անվանողական արժեքից բացի, ունի նաև հաղորդակցման արժեք: Տարորոշել ենք *ձեռք* գերադաս բաղադրիչով կազմված հոմանիշ և հականիշ դարձվածքների առավել կենսունակ տարբերակներ, որոնց բաղադրիչները նույն բառի քերականական տարածներն են՝ կա՛մ բարբառային, կա՛մ էլ փոխառյալ համագործերն ու համանշանակները: Այսպես՝

- ձեռքը հանքուրել* - ձեռ ու ոտը պագել (սաստիկ խնդրել)
- ձեռքը ձիգ* - ձեռքը հույս (ժլատ, կծծի)
- ձեռքը մաքուր* (խատակ) – ձեռքից մաքուր (անշահասեր, անխարդախ)
- ձեռքը նայել* – ձեռքին նայել (մեկի օգնությանը կարոտ լինել)
- ձեռքը դատարկ* // դարդակ – ձեռքը պարապ (անփող, չքավոր, դատարկածեռն)
- ձեռքը ծոցը մնալ*–ձեռքը ծոցում մնալ (ձեռնունայն, նյութական վատ վիճակի մեջ լինել):

Որպես կանոն՝ հականշային հարաբերության մեջ մտնող դարձվածքներն ունեն բաղադրիչների նույնական կազմ՝ բացառությամբ մեկական բաղադրիչի. այս դեպքում բաղադրիչ բառերի հականիշ իմաստների շնորհիվ էլ առաջանում է հականշություն, օրինակ, *ձեռքը խնդրել* - ձեռքը *մերժել*, ձեռը *կարճ* (պակաս) - ձեռը *երկար* (երկայն), ձեռքը *թեթև* (խեղճ) - ձեռքը *ծանր*:³

¹ Հր. Աճ ա ռ յ ա ն, Հայերեն արմատական բառարան, հ. Գ, Եր., 1977, էջ 149:
² Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, հ. II, Եր., 1981, էջ 151:
³ Ա. Մ ո թ ի ա ս յ ա ն, Ա. Գ ա լ ս ո յ ա ն, Հայոց լեզվի դարձվածքաբանական բառարան, Եր., 1975, էջ 384-386:

Ժողովրդական բանահյուսության տարբեր նմուշներում՝ երգման բանաձևերում, սպառնալիքի խոսքերում, օրհնանքի և անեծքի ժանրերում, վկայակոչվում են *ձեռք* գերադաս բաղադրիչով կազմված կայուն, բանաձևային արտահայտություններ, ինչպիսիք են՝

ձեռքս վկա... ձեռքս (կ)կտրեմ, թե... - (երդում ասածի անպայման ճիշտ լինելու վերաբերյալ)

ձեռը կոտրվի, ձեռ(ք)ը չորանա

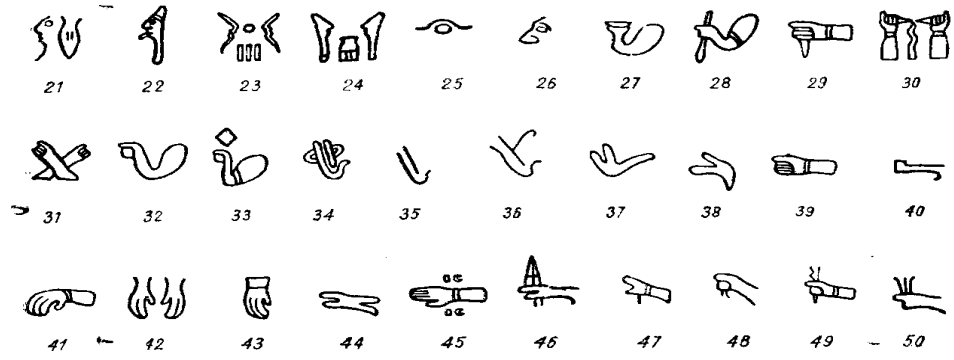
ձեռդ դալարի, ձեռդ երկայն լինի

երկար ձեռդ Աստված չկարճըցնե

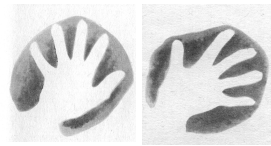
ձեռքդ պարանին օգես՝ օձ դառնա

ձեռիդ ուժը անպակաս լինի:

Կեռևս խեթական հիերոգլիֆներում *ձեռքն* ուներ ուժի, ուժեղության (նկ. 28), ենթակայության, վերցնելու, բռնելու (նկ. 41) և այլ իմաստներ, որոնք համապատասխանաբար արտահայտվել են ձեռքի մատների որոշակի դիրքով: Ուշագրավ է, որ հիերոգլիֆներից մեկը (նկ. 45) միաժամանակ արտահայտել է *երեխա, որդի, եղբայր* իմաստները՝ խորհրդանշելով ձեռք-գաղափարագիրն իբրև արյունակից անձ:⁴



Վաղնջական մշակույթներում մարդը բնության մեջ՝ ժայռերի ու քարանձավների պատերին, բողել է ձեռքի հետքեր՝ ուրվագծված և շրջանի մեջ առնված: Մրանով ոչ



միայն իր ներկայությունն է ցանկացել վավերացնել բնության մեջ, այլև փորձել է, համաձայն իր աշխարհընկալման, ձևափոխել այն:⁵ Թերևս սա էլ հանգեցրել է գեղարվեստական ստեղծագործության սկզբին, այսինքն՝ արարված իրականությունը մարդը կրկնարարել է:

Չեռքի մասին երկբնույթ՝ ներհակ պատկերացումները տարբեր մշակույթներում արտահայտվել է երկանդամ հակադրության ձևով՝ չար ու բարի, աջ ու ձախ արքետիպային սկիզբներով: Հրեական միջնադարյան կրոնական պատկերացումների համաձայն՝ գոյություն ունեն երկնային միջնորդներ: Նրանցից մեկը Շեքինան է, որն ըստ էության խորհրդանշում է աստվածության իրական, հավաստի ներկայությունը երկրում: Ըստ մի այլ պատկերացման՝ այն Կենաց ծառի սիմվոլացում է, որի աջ ճյուղը խորհրդանշում է բարեգությունը, իսկ ձախը՝ խստությունը: Երբ մարդը մեղք է գործում, ընկնում է խստությանն առնչվող ուժի ազդեցության տակ, որը կոչվում է արդարադատության ձեռք: Սեղըք քավելով՝ ձեռք է բերում ազատություն և առնչվում է օրինյալ ձեռքին՝ Աջին:

Աջը հնագույն ժամանակներից ընդունվել է հայ եկեղեցու կողմից: Ըստ Մադաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանյանի՝ Աջերն ավելի հին ծագում ունեն, քան մասնատուփերն ու մասունքի պահարանները: Աջը պայմանական հասկացություն է, քանի որ բազկի տեսք ստացած արծաթյա, ոսկյա պահարանի մեջ դրվում են ընդհանրապես սրբի նշխարները: «Կանոն»-ում հիշատակված ամենակարևոր ու մեծագույն հարգանք

⁴ М. Д у н а е в с к а я, Язык кеттских иероглифов, М., 1969, стр. 93.

⁵ Л. Л ю б и м о в, Искусство древнего мира, М., 1980, стр. 23.

վայելողը՝ որպես եկեղեցական սրբություն, Ս. Գրիգոր Լուսավորչի Աջն է: Լուսավորչի Աջով են կաթողիկոս ու եպիսկոպոս օծում: Այս Աջին վերագրվել է համաճարակներից փրկելու հրաշագործ սովորություն: Ավանդական ու ճշմարիտ պատմմաներով հանդիպում ենք սրբի Աջի հիշատակությանը. «Եվ Աջն լուսընկալ եւ շնորհաբաշխ» (Ճառքետիր), «զԱջն բողեալ մեզ ի պահպանս ազգիս հայոց» (Ս. Չամչյան): Այսպիսով՝ Լուսավորչի Աջը նշանակ է Սուրբ Հոգու շնորհաբաշխության. հազարավոր մարդկանց դարձի բերեց ու մկրտեց: Հայոց մեռունը ևս Լուսավորչի Աջով է օծվում:

Վկայաբերենք այն երկնային տեսիլը, ըստ որի՝ հենց ամենաշնորհողն Աստծոն ձեռամբ էլ Մաշտոցին պարզեցվել է հայոց նշանագրերն ստեղծելու շնորհը. «...Միս տեսաւ՝ ոչ արթնութեան մէջ, եւ ոչ ալ երազի, այլ սրտի գործարանին մէջ աջ ձեռքի մը քաթը՝ որ կը գրէր քարի մը վրայ, անոր վրայ խորապէս դրոշմվելով տառերուն ձեւը՝ իբրեւ թէ մէկը կակուղ ձիւնին վրայ կը ճնշէր»:⁶

Ձեռքի իմաստի նշանասիմվոլային համակարգի քննությունն ուշագրավ է նրանով, որ մարմնի մի մասով բնութագրվում, բացահայտվում է մարդն իր էությանը: Ձեռքը՝ իբրև բուժամիջոց մարմնին դնելը, սիմվոլիկ գործողություն է, կարող է խորհրդանշել հոգևոր օրհնություն կամ իշխանություն, այսինքն՝ այն սոսկ մարդկային սովորական ժեստի շարունակություն կամ հարաբերական միջոց չէ: Ձեռքը դնելով ինչ-որ մեկի գլխին՝ հրապարակայնորեն վկայվում է ձեռնադրվողի՝ Աստծուն հատուկ ծառայության անցնելու շնորհի մասին:

Անդրադառնանք *ձեռնադրում* բառի ոչ միայն իմաստային, այլև ծիսական նշանակությանը: Այն ինքնօրինակ շնորհաբաշխում է, երբ որևէ անձ որոշակի հոգևոր նպատակով ձեռքը դնում է մեկ ուրիշի գլխին: Այս արարողակարգը սովորաբար ուղեկցվում է աղոթքով կամ կանխասացի խոսքային որևէ բանաձևով: Ձեռնադրման ծիսակարգում նպատակային այս մոտեցումները երբեմն համադրվում են: Հոգևոր իմաստով ձեռնադրել նշանակում է հաղորդել աստվածային պարզ կամ գործություն՝ «տրչութիւն եւ ընդունելութիւն սուրբ աստիճանաց կարգին»:⁷

Ուշագրավ է, որ «քահանայապետին ձեռք դնելն արձակման նոխազին վրայ, որպէս թէ անոր վրայ անցունելու համար ժողովրդեան յանցանքը, կը նշանակէր Քրիստոսի քառութեան գործը, որպէս թէ մեղաւորը չկորսուէր իր չարութեան մէջ»:⁸ Այս առումով հայտնի է, որ Մովսիսական օրենքը պատվիրում է թե՛ քահանաների և թե՛ այլոց համար այլևայլ ծիսական վացումներ, որոնք Փրկչի արյամբ հոգևոր մաքրության նշանակ էին. «Լուսնալ զձեռս էր վկայել անմեղութեան ուրուք»:⁹ Այսպիսով՝ *ձեռքերը լվալ կամ լվանալ* դարձվածքն արտահայտում է պատասխանատվությունն իր վրայից վերցնելու, մի բանի մասնակցելուց հրաժարվելու կամ որևէ բանի չխառնվելու իմաստ: Աստվածաշնչյան դարձվածքներից հիշենք *Պիղատոսյան ձեռնալվան*. Քրիստոսին ամբողջի ձեռքը հանձնելուց առաջ Պիղատոսը լվացել է ձեռքերը և ասել՝ անմասն եմ ես:

Հայտնի է, որ Հիսուս բժշկություններ է կատարել թե՛ անմիջական ձեռքի հպումով և թե՛ առանց հպումի, քանի որ ինքն ուներ տկարին ու հիվանդին բժշկելու աստվածային գործություն: Մինչև իսկ նրա զգեստի քղանցքին հպվելը կամ ձեռքի սովերին հասնելը հավատավորի համար բուժիչ էր (տե՛ս Մատթ. 14:34): Վկայաբերենք երկու կույրերի բժշկումը: «Եւ գթալով՝ Յիսուս դիպաւ նրանց աչքերին, եւ նրանք իսկոյն տեսան ու զնացին նրա յետեւից»/Մատթ. 20:34/: Ձեռքի անմիջական հպումով վկայվում է նաև չար դևի կողմից տասնութ տարի բռնված, կուչ եկած կնոջ բժշկումը: «Յիսուս նրան տեսնելով՝ կանչեց իր մօտ և ասաց. “Ո՛վ կին, բժշկուած ես քո հիւանդութիւնից”»: Եւ ձեռքը դրեց նրա վրայ, ու նոյն ժամին հիւանդը ուղղուեց եւ Աստծուն փառք էր տալիս»/Լուկ. 13:12-13/:

Հիսուսի աշակերտները ևս ունեին ձեռքով բժշկելու գործություն: Այսպես՝ Պետրոսը մահճում պատկած անդամայուծին ասում է. «Տէր Յիսուս Քրիստոսը քեզ բժշկում է, վեր կաց եւ յարդարի՛ր քո անկողինը: Եւ նա իսկոյն վեր կացաւ»/Գործք 9:10, 17-19/:

⁶ Վարդ սրբոց, Պէյրուք, 1975, էջ 490:

⁷ Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, II հ., Եր., 1981, էջ 152:

⁸ Բառարան Սուրբ Գրոց, Եր., 1992, էջ 320:

⁹ Նույն տեղում, էջ 240-241:

Նմանօրինակ խոսքեր է ասում նաև Տաբիթա (Այծեննիկ) անունով մահացած մի կնոջ, և նա հառնում է. «Տաբիթա՛, յանուն Տէր Յիսուս Քրիստոսի վեր կաց կանգնի՛ր»/Գործք 9:36/:

Պողոս առաքյալը Տիրոջ անունով բժշկում է ի ծնե կաղ մի մարդու: «Նրան նայելով եւ տեսնելով, թէ փրկութեան հաւատ ունի, բարձրաձայն ասաց.՝Մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի անունով քեզ եմ ասում. կանգնի՛ր քո ոտքերի վրայ ուղիղ՝: Եւ նա վեր ցատկեց ու վազվզում էր»/Գործք 14:7/:

Մաշտոցի ապաշխարության շարականներում ևս ամենագոր Աստված՝ իբրև ձեռք մեկնող, այսինքն՝ ձեռք երկարող և օգնող է. «Աստուած, յօգնել ինձ փութա, քանզի խորք չարեաց ընկղմեն զիս յանդունդս, այլ դու, նաւապետ, լեր եւ ինձ ձեռնտու»:

Բոլոր դեպքերում, ձեռքի գորությանը բուժումը կատարվում է Բարձրյալի անունից: Մարդու ձեռքին տրված գորությունը բխում է Աստծո ձեռքի գորությունից: Ինչպես Ս. Գրքում է ասվում. «Իմ անունից ձեռքերը դրե՛ք հիվանդների վրա, և կապաքինվեն»: Տկարը կարող է ունենալ մոր կենսուժի զգացողություն կամ հավատի նորովի դրսևորում, հմայական խոսքին հավատալու հնազանդություն. հավատն անհրաժեշտ պայման է բժշկության համար: Եթե մարդը դրական դիրքորոշում ունի այս ամենի հանդեպ, բժշկումն ավելի դյուրին է դառնում: Երբեմն ապաքինումը կատարվում է ակնթարթորեն՝ ձեռքը հիվանդի վրա դնելուն պես: Եթե հավատը դադարում է գործուն լինելուց, ապաքինման գործընթացն ընդհատվում է. հույսն ու ապաքինումը չհամարվելու դեպքում մարդը հայտնվում է զգայական փակուղու մեջ:

Հայ ժողովրդական հավատալիքային կենցաղում առանձնահատուկ բանաձևային նշանակություն է ստացել «...Չեքս հիվանդի դեղ է» արտահայտությունը: Հայտնի է, որ որոշ հիվանդություններ չարական բնույթ ունեին և բուժելի էին միայն ձեռքի գորությամբ (իմա՝ ձեռամբ): Ո՞ւմ ձեռքը կարող էր բուժական գորություն ունենալ. այն մարդու ձեռքը, ով բնության օրինաչափություններին հակառակ և հազվադեպ երևույթ էր տեսել, օրինակ, գորտը՝ օձի բերանին, շունը շան մսից ուտելով, կատուն կամ շունը խոտ արածելով: Նման դեպքերում տեղի է ունենում բնության մեջ եղած ծածկագրի՝ կողի տարրընթերցում կամ տարիմաստի բացահայտում: Այսպես է ըմբռնվում նաև այն դեպքում, երբ գայլի ոտնահետքով գնացող ձին այլևս չի կարող խրխնջալ: Հազվադեպ ու անսովորը տեսնողին, ըստ ժողովրդի, տրվում է շնորհ, որով նա դառնում է տեսանող: Ապաքինումն ուղեկցվում է նաև խոսքի հմայական բանաձևումով: Բուժողը, ձեռքը դնելով հիվանդի մարմնի ցավող մասի վրա, աղոթում է ի ծածուկ.

-Ես տեսա գորտը օձի բերանում,

Իմ ձեռքս դոլինջի (մեջքացավ) դեղ է:

Ըստ ժողովրդական կենսափորձի՝ դոլինջը ոգի է, որը կարելի է բուժել ձեռքի հմայական գորությամբ:

Ժողովրդական հմայական բուժամիջոց է նաև ձեռքի գորությամբ էրեսիկի՝ մաշկաբորբի բժշկումը: Բուժողը ձեռքով «բարևում է» հիվանդությանը՝ երեկոյան ասելով՝ բարի լույս, առավոտյան՝ բարի իրիկուն՝ այս կերպ մոլորեցնելով հիվանդությանը:

Հայտնի է նաև աչքացավի բուժում ձեռքի հպումով: Հիվանդին նստեցնում են տան դռան շեմին (շեմի պաշտամունք), ձեռքը դնում են գլխին ու մյուս ձեռքով նրա աչքերից քաշում են ցավը՝ կատարելով նմանողական հմայություն: Առաջին օրը օրինած ջուր են ցողում՝ դանդաղ ասելով աչքահատի հետևյալ աղոթքը.

Մե ծով՛մ կա,

Ծովի վրա հատ՛մ կա,

Քաշե հատը, քից ջուրը:

Երկրորդ օրը նույնն անում են ցորենով, երրորդ օրը՝ աղով: Ամեն անգամ՝ ձեռքը գլխից վերցնելիս, կրկնում են՝ *չքնի հատիկ, ընկնի հատիկ*, և ջուրը, ցորենն ու աղը շարտում են աչքացավ ունեցողի թիկունքից ձախ, այսինքն՝ անցած լինի, ետինս լինի:

Ծննդկանի ցավերը թեթևացնելու համար տատման ունեցող հատուկ բույսի արմատ (քոք), որը կոչվում էր Աստվածածնա թաթիկ: Բույսը գցում էին պղնձե ամանով եռացրած ջրի մեջ, արմատն աստիճանաբար բացվում էր ձեռքի մման՝ ապահովելով Մարիամ Աստվածածնի ձեռքի գորությունը ծննդկանի վրա:

Իգնատիոսի «Մարմնախաղաց»-ում արտահայտված են ձեռքի տարրեր մասերի վերաբերյալ ժողովրդական կարծրատիպային պատկերացումները՝ որպես տպավորում և սիմվոլացում: Այսպես՝ «Ձեռքի թէ աջը խաղայ, մեծից կպատուի, կհարստանայ... Թէ ձախը՝ յոյս չունեցած տեղիցը բարի կգտնէ... Թէ աջ ձեռքի բոլոր մատները խաղան, կտրումի...»:

Կյանքի փորձով պայմանավորված՝ ժողովուրդն իմաստավորել է ձեռքի գործառույթը և ձեռքը (բուռը) քոր գալը մեկնաբանել է եկամտոտ ստանալու իմաստով, ձեռքով անելը՝ ձեռքի շարժումով ողջունելու և այլն: Ձեռքի սիմվոլիկան՝ մատների դիրքով արտահայտված, կարևոր նշանակություն ունի արտալեզվական միջոցների համակարգում: Ջղածիզ բացված ձեռքը դեպի հակառակորդի դեմքն ուղղելը դիմացիմին «մահ ուղարկելու» նշանակ է («գրող՝մ երեսդ»): Եթե «չանչած» ձեռքն ուղղվում է դեպի սեփական դեմքը, ընկալվում է հետևյալ ենթատեքստով. «Գրողն ինձ, որ իմ աչքերը տեսան այս ամենը»: Գեպի առաջ ու վեր ուղղված ձեռքերի պատկերն ունի չարխափան նշանակություն, չարը շեմից, գերդաստանից հեռու վանելու իմաստ: Չախը մոգարգել է, գաղտնագրված. ձախը քարսն է, «չկա»-ն, որը չէին արտասանում, այլ ասում էին՝ էլ Աստված տա, Աստված հաջողի: Աջը լիովին փոխարինում է ձեռք բառին: Աջը ճիշտն է, որը ճնշում է և հանգեցնում ձախի գործառույթի ենթագիտակցական սահմանափակմանը: Ժողովրդական հնայությունները և գուշակությունները (նետ դնել, գարի գցել, թիզ չափել, մոմ քափել) սովորաբար սկսում էին աջ ձեռքով, որպեսզի գուշակությունը «չթարսվեր»: Հղի կնոջ ծնվելիք երեխայի սեռը որոշելու համար առաջարկում էին պարզել ձեռքը. եթե կինը ձեռն ավել մեկնել, նշանակում է՝ աղջիկ կունենար, ձեռքի երեսը՝ տղա: Ձեռնափի գծերն ընդհանուր առմամբ մեկնաբանվել են իբրև մարդու ապրած կյանք, ճակատագրի գծեր: Նույն հայեցակետով, երբ մարդը, ձեռքերը բաց, աղոթում է առ Աստված, կարծես բանաձևում է. «Իմ կյանքը բացում եմ քո առաջ, օգնի՛ր ինձ»: Այս իրողությունն արտահայտվում է «ձեռքերը բարեխոս բռնել» դարձվածքով, որը սիմվոլիկ նշանակում է ձեռքերը բարձրացրած աղոթել:

Հայ սովորույթային-մշակութային կենցաղում թաղման ծիսակարգից հետո հուղարկավորման մասնակիցները դրսում՝ դռան շեմից հեռու, անպայման լվանում էին ձեռքերն ու աչքերը՝ կատարելով մաքրման սիմվոլիկ ծես. այն, ինչ տեսան աչքերը, այլևս չտեսնեն, և ինչին մասնակցեցին ձեռքերը, այլևս չկրկնվեն: Հարսանյաց արարողակարգից հետո երիտասարդ ամուլը ձեռքը դնում է չամուսնացածների գլխին՝ որպես բարեբախտության փոխանցման խորհուրդ կամ գիտակցված ընդօրինակման դրսևորում («տարոսը ձեզ»):

Այսպիսով, մարդկային համահաղորդման տարաբնույթ տեքստերում ձեռքը կարող է խորհրդանշել և՛ իշխանության ու օրհնության փոխանցում, և՛ բժշկություն ու ապաքինում, և՛ բարեկամություն ու հանդիպման բերկրանք, և՛ փաղաքշանքի ու գորովի արտահայտություն:

“...РУКА МОЯ – ЛЕКАРСТВО ДЛЯ БОЛЬНОГО.”

___ Резюме ___

___ К. Саакян, Р. Оганесян ___

В статье рассматривается феномен руки. В процессе общения и в народно-разговорных текстах рука кроме обозначаемого имеет также коммуникативное значение. Еще в древних культурах рука являлась носителем выражения средства, силы и могущества, выразителем власти. Нашей целью было выявление психологических особенностей символического действия положения руки на тело как лечебного средства. Рука символизирует также духовное благословение.

Рассматривая различные способы лечебного действия руки, можно констатировать, что вера для исцеления является исключительным средством, чтобы личность не оказалась в психологическом тупике.